

Теорија узорака

28. MAJ '19.

Истраживање путем анкетирања

Када је реч о истраживањима (људске популације) применом анкете (упитника или интервјуа) – све припремне фазе истраживања заправо би требало да буду у служби општења између истраживача и испитаника. Продукти овог општења бележе се посредством анкете, те од ње суштински зависе резултати истраживања. Анкета представља својеврсну срж истраживања.

Да би се минимизирале грешке одговора анкета би требало да буде израђена у складу са правилима најбоље праксе. Препоруке овакве праксе произилазе из искуства и општих знања, са једне стране, и методолошких принципа са друге стране.

Општи савети за оптимално обликовање питања у накети

- ▷ користити једноставне, познате речи (избежавати техничке појмове и изразе, жаргонске изразе, сленг и сл)
- ▷ користити једноставне језичке структуре
- ▷ избежавати речи са двосмисленим значењем (тј. користити формулације које ће сви испитаници разумети на исти начин)
- ▷ настојати да формулације буду што конкретније (избежавати непрецизност, општост и апстрактност)
 - ✗ Да ли редовно вежбате?
 - ✓ Колико често, у просеку, вежбате током недеље?
- ▷ понудити скуп опција за одговор који ће бити исцрпан и целовит, а саме опције међусобно искључиве
- ▷ избежавати тзв. „водећа питања“ ('leading \ loading questions') – тј. питања која наводе испитаника на одређени одговор или имплицитно подразумевају одређени део одговора
 - ✗ Грчко острво Родос, са преко 3000 сунчаних сати годишње, једно је од најсунчанијих места у Европи. Да ли бисте летовали на Родосу?
 - ✓ Да ли бисте летовали на Родосу?
 - ✗ Које је Ваше омиљено место за ноћни излазак?
- ▷ избежавати двојна питања, тј. једно питање мора се бавити само једном темом
 - ✗ Да ли једете воће и поврће сваког дана?
 - ✗ Оценом од 1 до 5 оцените степен и брзину реформи система студирања.
- ▷ избежавати формулације питања у којима се појављује негација (двострука, а чак и једнострука)

Општи савети за оптималан редослед питања у анкети

- ▷ почетна питања требало би да буду једноставна и угодна за давање одговора; њима се успоставља однос поверења између испитаника и истраживача
- ▷ питања која се налазе на самом почетку анкете требало би да се експлицитно баве предметом истраживања, са којим је анкетар претходно (пре самог анкетирања) упознао испитаника
- ▷ питања о истој теми требало би да буду груписана
- ▷ питања о истој теми требало би да буду распоређена тако да воде од општег ка специфичном
- ▷ редослед питања требало би да одражава логичко устројство тематских области на које се питања односе
- ▷ препоручљиво је да питања о сопственом понашању претходе питањима о ставовима
- ▷ питања осетљиве природе, која би могла изазвати нелагоду код испитаника, требало би да се налазе при крају анкете
- ▷ анкета би требало да садржи „филтер“ питања, тј. питања којим се идентификују испитаници који заиста припадају циљној популацији и тиме квалификују за учешће у анкети

Општи савет

Анкета би требало да прође кроз **процес прелиминарног тестирања** (тзв. предтестирања), обично на малом броју испитаника, што сличнијих појединцима на којима ће се заиста бити спроведено истраживање.

Прелиминарно тестирање требало би да помогне истраживачу да открије и отклони евентуалне недостатке у анкети (који се тичу разумевања питања, давања одговора, адекватности одговора и сл). Циљ је повећање ваљаности и поузданости добијених резултата (смањењем и грешке одговора и грешке неодговора).

Отворена затворена питања

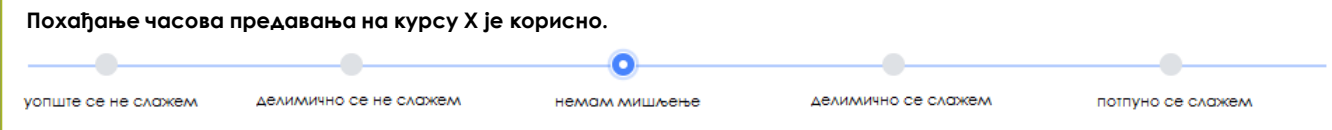
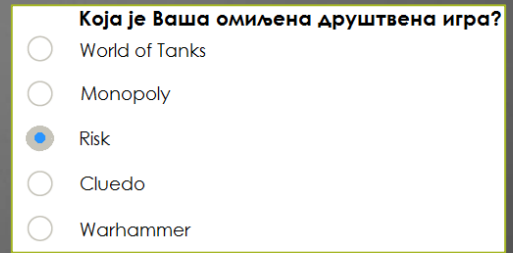
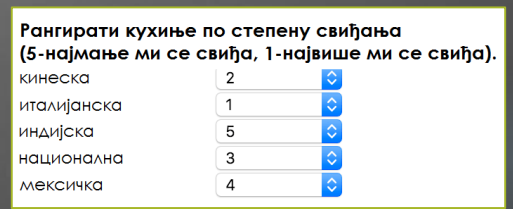
Отворено питање је питање на које испитаник одговара формулишући одговор властитим речима. **Затворено питање** је питање на које испитаник одговара бирајући једну или више опција из предефинисаног скупа опција за одговор. Постоји и **комбинација** ова два типа питања: испитаник бира једну од понуђених опција за одговор, међу којима се налази и опција типа „друго“ где испитаник у слободној форми записује одговор.

	Отворено питање	Затворено питање
Предности	▶ пружа могућност добијања креативних, оригиналних, јединствених одговора, који ће истраживачу указати на нове димензије, елементе или перспективе теме којом се бави питање ▶ пружа обиље додатних информација, које се могу искористити за детаљније и целовитије сагледавање и предмета истраживања и самих испитаника	▶ за испитаника је једноставније / брже / угодније ▶ истраживачу обезбеђује лакше руковање подацима и анализу истих ▶ омогућава директно поређење одговора међу различитим категоријама испитаника
Мане	▶ изискује ванредни напор испитаника (спремност да одговори; могућност да артикулише одговор и сл) ▶ ресурсно је захтевно (анализа великог броја различитих одговора, од којих многи могу бити нејасни ⇒ груписање одговора у релативно мали број категорија ⇒ развијање шеме кодирања одговора ⇒ кодирање и др)	▶ тешко је развити квалитетно затворено питање (често је потребна пилот студија са питањем у отвореном облику, како би се идентификовали могући одговори који ће касније бити предложени у затвореном облику питања) ▶ „сиромаштво“ добијених информација ▶ појава пристрасности и различитих грешака одговора, које често могу проћи незапажено и тако „промаћи“ истраживачу

Комбинована питања показала су се углавном неефикасним у пракси, јер се, као по правилу, испитаници, избегавајући да сами формулишу одговор, ограничавају на скуп експлицитно понуђених опција.

Типови одговора на затворена питања

Скуп опција за одговор на затворено питање може бити дат у различитим форматима:

- дихотомни одговор – одговор облика „ДА“ – „НЕ“ / „ТАЧНО“ – „НЕТАЧНО“
- политомни одговор – вишеструки избор опција за одговор, код кога постоје следећи подтипови формата одговора:
 - ◀ Likert-ова скала – скала са (не)парним бројем ординалних подеока (обично 5, 7 или више), чији је распон од једног екстремног аспекта до потпуно супротног екстремног аспекта става изреченог у формулацији питања; служи за одређивање степена слагања, учестаности, значаја, квалитета и сл.
 - ◀ скала процене – од испитаника се тражи да као одговор додели фиксну, обично нумеричку, вредност
 - ◀ checklist – списак номиналних опција за одговор од којих испитаник бира једну или више, зависно од захтева у формулацији питања
 - ◀ хијерархијски одговор – од испитаника се тражи да рангира понуђене опције

Редослед опција за одговор

Многа истраживања показала су да редослед по коме су презентоване опције за одговор могу имати утицаја на њихов избор од стране испитаника. Ефекат првенства и ефекат зачеља су два уобичајена типа испољавања оваквог утицаја.

Код **ефекта првенства** стављање опције као прве (или једне од првих) у списку опција за одговор повећава шансе да ће испитаник изабрати баш њу. Код **ефекта зачеља** ситуација је обрнута – стављање опције као последње (или при крају списка) повећава њену популарност код испитаника.

Постоји велики број објашњења за појаву ових ефеката. Једно од њих сугерише да, иако се истраживач нада да ће испитаник, пажљиво промишљајући, проћи кроз све менталне радње од којих се састоји процес одговарања на питања, у пракси испитаник неће увек бити у стању / неће бити вољан да тако заиста и поступи. Уместо тога, испитаник ће прилагођавати стратегије одговарања у смислу минимизирања напора који улаже, дајући „задовољавајући“ одговор. При томе, испитаник у самој формулацији питања тражи смернице ка проналажењу задовољавајућег одговора.

Редослед опција за одговор (наставак)

Утицај редоследа опција за одговор веома се једноставно може процењивати и контролисати, тако што се различитим групама испитаника дају различите пермутације опција.

Постоје, међутим, ситуације код којих постоје општеприхваћена правила у погледу редоследа опција за одговор.

Овде би, ипак, требало бити опрезан код питања са позитивним и негативним опцијама (облика: „ДА“ – „НЕ“, „СЛАЖЕМ СЕ“ – „НЕ СЛАЖЕМ СЕ“). Наиме, када се у списку одговора прво понуди позитивна опција (што се у пракси често чини) испитаници показују тенденцију ка „повлађивању“, тј. ка избору управо потврдног одговора. Разлози за то су у самој људској природи, као нпр. давање аутоматских, задовољавајућих одговора, приклањање друштвено пожељним ставовима, некритичка афирмација става из формулације питања кога испитаник сматра ставом истраживача (а истраживач, тј. експерт увек зна више и боље о датој теми) и сл. Са друге стране, стављање негативне опције као прве може збунити испитаника и навести га на погрешан одговор, и тако узроковати појаву пристрасности односно грешака одговора.

Врло је важно да, као и скуп опција за одговор, и формулације самих питања буду балансиране и несугестивне у смислу да испитанику буду предочена оба супротстављена аспекта теме којом се питање бави.

„НЕ ЗНАМ“ / „НЕМАМ МИШЉЕЊЕ“

опција за одговор

Код готово сваког питања које се може наћи у анкети постојаће испитаник који ће одговорити да не зна, односно нема мишљење о теми којом се оно бави (било да се ради о понашањима, ставовима, уверењима, перцепцијама, чињеницама). Многа истраживања указују на то да овакви одговори не произилазе (само) из стварног недостатка знања / искуства него из сопствене незаинтересованости, неугодности, страха, самозаштите испитаника. Они не пружају никакве корисне информације, а истраживачи их често третирају и као недостајуће податке, чиме се суштински смањује (ефективан) обим узорка. Са друге стране, искључивањем ових опција из списка понуђених опција за одговор испитаник је принуђен да направи (вештачки, присиљан) избор међу наведеним, информативним опцијама или да прибегне неодговору.

С обзиром на све речено, од изузетног је значаја да истраживач добро размотри одлуку да ли да у списку опција за одговор задржи опцију „не знам“ / „немам мишљење“ / „не желим да одговорим“ или да је изостави.